

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувача
кафедри туризму Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Бабушко Світлани Ростиславівни на дисертаційне дослідження
Чепелевської Марії Миколаївни

**«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців
туристичної галузі засобами інноваційних технологій»,**
представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із програмами відповідних галузей науки

Актуальність дослідження зумовлена процесами переходу до суспільства знань та знаннєвої економіки, діджиталізації усіх сфер діяльності людини, у тому числі й освіти та підготовки майбутніх фахівців з усіх спеціальностей. Не є винятком і підготовка майбутніх фахівців для сфери туризму, в рамках якої використання інноваційних засобів навчання є важливою складовою формування їх професійної компетентності.

В умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану, в яких нині перебуває Україна, використання інноваційних цифрових комунікацій для здійснення освітнього процесу у вітчизняній вищій школі набуло особливої актуальності. Усі освітні заклади України частково чи повністю, постійно чи час від часу, працюють у дистанційному форматі. Відтак опанування учасниками освітнього процесу цифровими навичками стало життєво необхідним.

Таким чином, актуальність проблеми підготовки фахівців засобами інноваційних технологій, до якої звернулася дисертантка, не викликає жодних сумнівів, й обумовлена об'єктивними причинами. Фокусування уваги дисертантки на питанні підготовки кваліфікованого кадрового потенціалу для сфери туризму пояснюється її далекоглядністю. Через пандемію та різні карантинні обмеження туристична активність у всьому світі скоротилася майже на 70%, що призвело до втрати 730 млрд доларів. В Україні за офіційними даними туристичний бізнес втратив мінімум 1,5 млрд доларів. Ситуація значно погіршилася через російську повномасштабну агресію проти України. За словами Голови Державного агентства розвитку туризму Мар'яни Олеськів, «туристична галузь України тільки починає входити до найбільших економічних втрат». Лише за перші шість місяців війни надходження до державного бюджету від туризму скоротилися на 25,7% у порівнянні з

аналогічним періодом 2021 р. В середньому, кількість суб'єктів туристичного підприємництва скоротилася на 17%.

Разом з тим, упродовж багатьох років туризм незмінно доводив свою стійкість і здатність не тільки «приходити в себе» після економічних криз, а й сприяти більш широкому економічному і соціальному відновленню. Таким чином, після перемоги України над країною-агресоркою, туризм спроможний швидко відновитися й активно розвиватися. Відтак, туризм потребуватиме підготовлених, кваліфікованих працівників.

Зважаючи на викладене, вивчення й формування необхідних педагогічних умов для розвитку професійної компетентності тих, хто у майбутньому буде працювати у сфері туризму та розвивати його, за допомогою інноваційних технологій є доцільним й обґрунтованим.

Необхідно відзначити також, що дисертаційне дослідження є складовою наукових досліджень двох кафедр Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті (тема «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном») та кафедри педагогіки і професійної освіти та управління навчальними закладами (тема «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності»).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації

Експертиза дисертації засвідчує, що визначення та експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туризму засобами інноваційних технологій, а саме: використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туризму; застосування цифрових технологій в їх професійній підготовці; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації – здійснено логічно і послідовно.

Структура дисертації відповідає вимогам до наукового педагогічного дослідження та представлена трьома розділами (теоретичним, аналітичним та експериментальним), висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел до кожного розділу та додатками.

На наш погляд, найбільш істотними науковими результатами дисертаційного дослідження є визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туризму засобами інноваційних технологій та їх експериментальна перевірка.

Заслуговує на схвалення детально описаний дисертанткою методологічний апарат дослідження, що включає комплекс загальнонаукових: (теоретичні та емпіричні) та конкретно-наукових методів дослідження (методи математичної статистики для визначення ступеня достовірності отриманих результатів експериментальної перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Обґрунтований вибір методів дослідження уможливив отримання достовірних експериментальних даних, теоретичних положень і висновків відповідно до поставлених завдань.

Відзначимо масивний обсяг джерел і літератури, використаний М. М. Чепелевською для занурення в проблему дослідження, що налічує 286 джерел, з них 22 англійською мовою. Зокрема, у дисертаційному дослідженні представлено статистику з щорічних доповідей міжнародних організацій: ЮН ВТО, Глобального дослідницького центру туризму та економіки при ООН, Світової організації торгівлі; статистичні та інформаційні матеріали Державної служби статистики України, Держаного агентства розвитку туризму, державних обласних управлінь розвитку туризму, вступної кампанії 2022 р. «Вступ-інфо»; нормативно-інструктивні документи (закони України, Концепція розвитку педагогічної освіти, Стандарти вищої освіти підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм, положення про дистанційну освіту, освітні програми підготовки майбутніх фахівців сфери туризму та ін.).

До наукових здобутків дисертантки також можна віднести *уточнення* компонентів, критеріїв і рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери; *подальший розвиток* форм, методів і засобів професійної підготовки здобувачів, які навчаються за спеціальністю 242 Туризм (Туризм і рекреація від 16.12.2022 р.) у закладах освіти з використанням інноваційних технологій.

У цілому, дисертацію можна вважати завершеною науковою працею, що відповідає чинним вимогам. Її результати характеризуються певною науковою новизною та досягненням поставленої мети, що полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження є об'єктивними, обґрунтованими, належним чином узагальненими. Загалом, у роботі простежується відповідність між метою дослідження, поставленими завданнями та змістом роботи. Анотації українською та англійською мовами відображають основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження,

Позитивне враження справляють графічна систематизація одержаних результатів – рисунки, таблиці, а також додатки, в яких представлено методичні здобутки дисертантки – розроблений курс «Основи туризмознавства» для здобувачів спеціальності 242 Туризм у середовищі Google Classroom з прикладами тестів-опитувальників за матеріалами лекцій, зразками інтерактивних словників з різних тем курсу, ментальних карт до лекцій та ін., які доповнюють і підтверджують виклад основного тексту.

Результати здійсненого дослідження достатньою мірою апробовані дисертанткою під час науково-практичних заходів різного рівня: на міжнародних і всеукраїнських конференціях, наукових семінарах кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, а також в 11 наукових публікаціях (чотири статті в наукових фахових виданнях України; дві статті у зарубіжних фахових періодичних виданнях, одна з яких у виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science; 4 статті у збірниках конференцій; одні методичні рекомендації).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес низки українських закладів вищої освіти, про що свідчать відповідні довідки, представлені у додатках, а також посилання, які містяться у тексті дисертаційного дослідження.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що теоретичні положення, висновки, використана методика дослідно-експериментальної роботи та її результати достатньо обґрунтовані й достовірні.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні положення, фактологічний матеріал, джерельна база та методичні рекомендації для дистанційного вивчення навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» з використанням цифрових технологій для здобувачів вищої

освіти спеціальності 242 Туризм, підготовлені авторкою М. М. Чепелевською, можуть бути застосовані в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців вітчизняної туристичної сфери. Крім того, методологія розроблення дистанційного курсу з використанням інноваційних цифрових технологій, його навчально-методичне забезпечення можуть стати зразком для розроблення інших курсів цієї ж спеціальності або суміжних з нею, до прикладу спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа. Тож дослідження має і певний прогностичний потенціал, оскільки може бути основою подальших наукових педагогічних розвідок з питань підготовки фахівців нової генерації – кваліфікованих, озброєних необхідними професійними знаннями, уміннями використовувати інноваційні технології у професійній діяльності, з високим рівнем іншомовної підготовки для здійснення професійної комунікації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому, об'єктивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначимо дискусійні положення та зауваження до змісту роботи, а також висловимо окремі побажання:

1. Доволі дискусійним видається формулювання дисертанткою об'єкту дослідження «професійна підготовка майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах професійної освіти». У дисертації мова йде винятково про заклади вищої освіти, що готують фахівців для сфери туризму на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях. Такі освітні заклади, як професійні училища, ліцеї, центри, навчально-курсіві комбінати тощо, де можна здобути робітничу кваліфікацію, дисертанткою не розглядаються. Тож, на нашу думку, доцільно було б уточнити об'єкт дослідження (до прикладу, «у закладах вищої професійної освіти»).

2. У тексті дисертації зустрічаються два засадничі терміни «туристичний» і «туристський»: освіта туристична – с. 17; 20; 57, 61; 105; туристська освіта – с. 49; 55; 61; туристичні підприємства, туристичні компанії – с.32; 83; 101; 107 та ін. і водночас туристські підприємства – с. 56; 57. Закономірно постає питання, як дисертантка розрізняє терміни «туристичний» і «туристський».

3. Описуючи сучасний стан туристичної індустрії у п.1.1 дисертантка багато уваги приділяє аналізу термінів: туризм, віртуальний туризм, готельно-ресторанний комплекс, віртуально туристичний простір, віртуальні музеї та інших. Така деталізація призвела до надмірного обсягу п.1.2, що займає 23 сторінки, та наявності другорядної інформації, що немає безпосереднього

відношення до предмету дослідження. Крім того, у кожному наступному підрозділі дисертації зустрічаємо тлумачення інших загальнонаукових термінів (п.1.2. – модель, оцінювання, критерій, показник; п.2.1 – умови, педагогічні умови), значення яких вже зафіксовано в довідково-енциклопедичній літературі і які не потребують детального аналізу. Все це обтяжує дисертаційне дослідження. Водночас доцільними є розгляд термінів, що лише недавно увійшли до наукового обігу та потребують уточнення: змішана модель навчання, дуальна система освіти, дистанційне навчання, що й було належним чином виконано авторкою. На с.119-120 пропонуються визначення інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій; с.125 – дистанційні засоби навчання; с.14 – інновації в туризмі. На жаль, у тексті дисертації ми не знайшли інформації щодо одного з ключових термінів дослідження «інноваційні засоби», який й донині залишається доволі дискусійним терміном. Тож викликає інтерес позиція дисертантки щодо його тлумачення.

4. Дотримуючись принципів академічної доброчесності, дисертантці варто було б вказати джерела статистичних даних щодо туристичних потоків, наведених у таблицях і на рисунках п.1.1. Справедливості ради зазначимо, що деякі графіки мають посилання, однак не всі і представлено ці посилання по-різному. Багато з графічного матеріалу самостійно розроблено авторкою, що демонструє наявність її аналітичних вмінь. Однак, у таких випадках необхідно надзвичайно ретельно підходити до викладу матеріалу. Так, у нас виникло питання до Рис.1.6, де представлено порядок отримання кваліфікації фахівця туристичної галузі. Ймовірно, на вершині схеми має бути не «фахівець», а «майбутній фахівець» чи «здобувач освіти». Адже всі зазначені на рисунку складові, що ведуть до його/її професійної кваліфікації, реалізуються в закладах вищої професійної освіти під час навчання.

Також зазначимо, що пропонуючи авторські рисунки, варто пояснювати розлогіше, що мається на увазі. Так, на рис.1.7 «Формування фахової компетентності в туристичній галузі» представлено кілька видів ресурсів, які використовуються в цьому процесі. Якщо інформаційні, фінансові, інтелектуальні ресурси є цілком зрозумілими, то програмні та апаратні ресурси потребують додаткового пояснення.

5. Аналізуючи стандарти вищої освіти підготовки фахівців за спеціальністю 242 Туризм на двох рівнях на предмет компетентностей і програмних результатів навчання, дисертантка згадує про наявні структурні відмінності між ними (с. 50, п. 1.2). Робота виграла б, якби було проаналізовано ці відмінності. Крім того, наведені компетентності і результати навчання у стандарті для другого (магістерського рівня) вищої освіти варто було б

проаналізувати за тим же алгоритмом, що і для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

6. В результаті ознайомлення з моделлю формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, запропонованою авторкою, постало питання щодо змісту нормативного компоненту в авторській редакції та у її поясненнях. Галузеві стандарти професійної освіти (с.66) та галузеві професійні стандарти (с.68), про які згадує авторка, – це різні нормативні документи. Тим більше, що галузевих професійних стандартів для туристичної галузі поки що немає. Натомість є затверджені освітні стандарти за спеціальністю 242 Туризм. Це стосується й освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників, які використовувалися тоді, коли діяла інша класифікація спеціальностей і визначалися напрями підготовки майбутніх фахівців.

Висловлені зауваження та побажання є дискусійними, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та мають на меті удосконалення, підвищення якості наукових досліджень дисертантки та зростання її наукової зрілості.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що рецензована дисертаційна робота є самостійним дослідженням, яке має певну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Науково обґрунтовані теоретичні положення та результати експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму дали змогу авторці досягти мети і виконати усі поставлені завдання дисертаційного дослідження.

Враховуючи актуальність, значущість результатів дослідження та його прогностичний потенціал для освітньої практики підготовки фахівців нової генерації у вітчизняних закладах вищої освіти, дисертація «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій», заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., №943 від 20.11.2019 р. та Порядку проведення експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка Марія Миколаївна Чепелевська заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму
Національного університету
фізичного виховання і спорту України



С. Р. Бабушко

Підпис Бабушко С.Р. засвідчую
Проректор
з науково-педагогічної роботи
Національного університету
фізичного виховання і спорту України




О. В. Борисова